

Tartu Ülikooli siirdemeditsiini maja avamine: need, kes elavad ilma tulevikuta, ei mäleta minevikku

Eero Vasar – TÜ bio- ja siirdemeditsiini instituudi füsioloogia osakond

Eero Vasar

„Need ei vaata tagasi!“ (1920)
Ernst Enno (1875–1934)

Käesoleva aasta 23. mail toimus Tartu Ülikooli arstiteaduskonnale väga oluline sündmus, nimelt avati pidulikult siirdemeditsiini (SIME) ja kliiniliste uuringute keskuse hoone. Meeleolukat maja avamist austasid oma kohalolekuga Eesti Vabariigi peaminister Taavi Rõivas ja TÜ rektor prof Volli Kalm. Samuti oli saabunud Euroopa siirdemeditsiinitaristu konsortsiumi (EATRIS) delegatsioon. Avamisel võttis EATRISe poolt sõna teadusdirektor dr Giovanni Migliaccio. SIME maja on üks osa EATRISe üle-euroopalisest struktuurist.

Avamisega seoses toimus kaks rahvusvahelist teadusüritust. Avamispäeva eelõhtul toimus prof Allen Kaasiku korraldusel teadusseminar, kus tutvustati Tšiili immunoloogia ja neuroteaduste tippkeskuste tegevust. Seminari avas oma sõnavõtuga Tšiili Vabariigi saatkonna sekretär Allan Najum. Tšiili tippkeskusi esindasid seminaril immunoloog prof Alexis Kalergis ja neuroteadlane prof Andrés Couve. TÜ arstiteaduskonna siirdemeditsiini tippkeskuse poolt esinesid prof Allen Kaasik, prof Pärt Peterson ja vanemteadur Hendrik Luuk. Torkas silma Tšiili tippkeskuste väga kõrge rahvusvaheline tase. Samuti vaeti edaspidise koostöö võimalusi.

Avamispäeva hommikul toimus kõrgetasemeline rahvusvaheline teaduskonverents „Loomuuringute rakendamisest siirdemeditsiinis“. Sellel konverentsil esinesid ettekanetega prof Mart Saarma (Helsingi Ülikool), dr Iiris Hovatta (Helsingi Ülikool), prof Klaus Schughart (Nakkushaiguste Uuringute Helmholtzi Keskus, Braunschweig), prof Leo Schalkwyk (Londoni Ülikool), Gregers Wegener (Aarhusi Ülikool) ja Vladimir Veksler (Pariisi XI Ülikool). Meie tippkeskuse teadust esindasid prof Tambet Teesalu ja vanemteadur Mari-Anne Philips.

Selleks et anda paremat hinnangut SIME hoone avamisele, tasub heita pilk minevikku. Olulisemateks eeldusteks selle maja idee realiseerumisel on kaks sündmust: Biomedikumi maja valmimine 1999. aastal ja Eesti liitumine Euroopa Liiduga 2004. aastal. Ilmselt kõige kesksamaks mõjuriks kõige selle juures tuleb pidada Biomedikumi, mis valmis Maailmapanga ja Eesti Vabariigi ühisprojektina. See oli sisuliselt esimene kord, kus Maailmapanga raha valati betooni ja teadusaparatuuri. Sellega algas uus ajajärk TÜ arstiteaduskonna elus. Biomedikum tõi kokku kõik Tartu linnas hajusalt asunud prekliinilised instituudid. Need olid paiknenud suures osas majades, mis olid ehitatud Tsaari-Venemaa ajal. Vaatamata siinsete inimeste suurtele pingutustele oli nõukogude korra viljastavate tingimuste mõju meditsiinilisele teadustaristule enam kui tagasihoidlik. Biomedikumi valmimisel tasub nimetada kahe inimese jõupingutusi iseäranis. Nendeks on emeriitprofessor Lembit Allikmets ja emeriitprofessor Marju Lauristin.

Vana anatoomikumi hoones paiknesid farmakoloogia ja erinevate morfoloogiliste distsipliinide instituudid, uues anatoomikumis töötasid patoanatomid ja füsioloogid, Vanemuise õppehoones toimetasid mikrobioloogid ja tervishoiu instituut, endises keemiahoones olid biokeemikud ja patofüsioloogid ning N. Burdenko (Veski) tänavas paiknesid üld- ja molekulaarse patoloogia instituudi (ÜMPI) allüksused. Lisaks asus otse ÜMPI maja vastas TÜ arstiteaduskonna dekaanaat. TÜ Biomedikumi valmimisega koguti kõik nimetatud allüksused ühte kohta ja sellest kasvasid välja olulised lisaväärtused. Esiteks, üliõpilastel ei olnud vaja enam tegeleda orienteerumisharjutustega Tartu linnaruumis ja paranesid oluliselt õpitingimused. Huvitav on asjaolu, et tänava kevadel lõpetab teaduskonna

kümnes lend noori arste, kes alustasid oma prekliinilist õpet Biomeedikumis. Teiseks, esimest korda teaduskonna pikas ajaloos said prekliinilised instituudid sõna otseses mõttes kokku. Prekliiniliste instituutide laiemapõhjalisem koostegevus algas juba Biomeedikumi planeerimise ja sisustamise käigus, kuid tõsiseltvõetavad mõdtmed saavutas see protsess alles kokkukolimisel 1. septembril 1999. Tänu sellele avanes võimalus luua teaduskonna tippkeskus, mis alates 2008. aastast on tegutsenud siirde-mediitsiini tippkeskuse nime all.

Teaduskonna tippkeskused ongi olnud selleks oluliseks eelduseks, millest on välja kasvanud uue SIME maja vajadus ja kontseptsioon. Lisaks prekliiniliste instituutide loomulik areng, mis on saanud tugeva tõuke Eesti Euroopa Liiduga ühinemisest kasutada olevatest võimalusest ja finantsvahenditest. Nüüd oleme jõudnud olukorrani, kus Biomeedikumis ei jätku uute arengusuundumuste tarvis enam pinda ning see võib takistavalt mõjuda kogu arstiteaduse arengule Tartu Ülikoolis ja vabariigis laiemalt. Lisaks on üha suurem vajadus prekliiniliste ja kliiniliste teadlaste koostööks, milleks enne SIME maja valmimist ei olnud enam piisavalt pinda.

Maja valmimise protsess oli keerukas ja nõudis osapooltelt olulisi kompromisse. Tunnustada tuleb selles protsessis TÜ praeguse rektori prof Volli Kalmu ja eelmise rektori prof Alar Karise panust. Siiski said otsustavaks kogu protsessis põhimõttelised otsused, mis võeti vastu TÜ arstiteaduskonna nõukogus nii eelmise dekaani prof Toomas Asseri kui ka praeguse dekaani prof Joel Starkopfi juhtimisel. Need targad otsused väärivad praeguses kontekstis igati esiletõstmist. Lõpuks on hulk inimesi, kelle sisulise ja praktilise tegevuse läbi realiseerus SIME maja idee sellisena, nagu see nüüd seisab Maarjamõisa väljal. Nendeks on dr Mario Plaas, prof Allen Kaasik ja prof Sulev Kõks. Muidugi ei tohi unustada maja arhitekti Uko Künnapit ja kõiki neid, kes olid otseselt ehitustöödega seotud.

Selles majas avanevad täiesti uued võimalused teadustöö tegemiseks. Loomkatsete tegemise tingimused vastavad kõige

karmimatele tänapäeva nõuetele. Iseäranis paranevad võimalused transgeenete katseloomade kasutamiseks. Biomeedikumi avamisel oli meil üks transgeenne hiireliin – koletsüstokiniini teist tüüpi retseptori puudulikkusega katseloomad, mis saabusid siia Jaapanist 16. augustil 1998. SIME avamiseks on tänu TÜ arengufondi toele meil esimesed transgeensed rotilliinid, mis valmisid Michigani Ülikoolis dr Mario Plaasi otsesel osalemisel. Tegemist on volframiini (Wfs1) geeni puudulikkusega katseloomadega, millel kujunevad välja 6.–7. elukuuks tõsised glükoosi ainevahetuse häired. Wfs1 puudulikkusega roti näol on meil olemas diabeedi loomudel.

Lisaks on SIME maja baasil avanemas uued võimalused toksikoloogiliste ja vähibioloogiliste uuringute tegemiseks. Siin on arendamisel kuvamistehnoloogiad väikeloomade elupuhuseks jälgimiseks. Alusuuringute kõrval on uuele tasemele tõusmas siirde-mediitsiinilised uuringud, kus kasutatakse genoomika ja metaboolomika uurimisvahendeid kliiniliste proovide analüüsimiseks. See peaks andma tõuke veelgi tugevamaks alusteadlaste ja klinitsistide koostööks Maarjamõisa väljal. Nimetamata ei saa jätta laienevaid rahvusvahelistumise võimalusi, mille esimeseks näiteks on olemasolev koostöö EATRISe struktuuridega.

Kõik see peaks noortele inimestele, kes on oma elutee alguses, andma selge sõnumi, et TÜ arstiteaduskond on atraktiivne koht nii kõrgetasemelise hariduse omandamiseks kui ka teadustöö tegemise võimaluste poolest. Kindel võib olla selles, et siirdemeditsiinilist vaatenurka kasutades arendatakse siin välja uued võimalused nii haiguste ennetamiseks, varajaseks diagnoosimiseks kui ka senisest tõhusamaks raviks.

Lõpuks tasub parafraaseerida Ernst Hemingway kuulsat lauset: *If you are lucky enough to have studied in University of Tartu as a young person, then wherever you go for the rest of your life, it stays with you, for University of Tartu is a moveable feast.*

eero.vasar@ut.ee